

УДК 351.82

Аспекти публічного управління
Aspekty publicznego upravlinnya
Public administration aspectsPublic administration aspects. 2016. 37-38(11-12), 40-49.
doi:10.15421/15201660
www.aspects.org.ua

Імплементация міжнародного досвіду державного регулювання страхування ризиків будівельної діяльності в Україні

В.Л. Мелко¹

Розкрито основні пріоритети розвитку галузі будівництва; окреслено відмінні риси, притаманні процесу будівельної діяльності. Доведено, що один із вирішальних факторів впливу на будівельну галузь є ефективність державного регулювання. На основі аналізу стану будівельної галузі в Україні виокремлено завдання, механізми та проблеми державного управління у сфері будівництва. Визначено першочергові завдання, які стоять перед органами державного регулювання у сфері будівництва: спрощення та вдосконалення адміністративних процедур видачі дозвільної документації; посилення контролю за дотриманням будівельних та екологічних норм; розширення можливостей для державно-приватного партнерства у процесі будівництва важливих соціально-економічних об'єктів; розширення сфери застосування фінансово-кредитних механізмів забезпечення будівництва та управління об'єктами нерухомості; активніше застосування механізмів страхування для забезпечення захисту від ризиків, які притаманні галузі будівництва. Охарактеризовано нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері будівельної діяльності. Наголошується, що будівельна сфера підпорядкована різноманітним природним, технологічним, організаційно-управлінським чинникам, які викликають небезпеку появи різноманітних ризиків в усіх учасників будівничої діяльності. Пропонується віднести страхування будівельних ризиків до обов'язкових видів страхування. На основі аналізу міжнародного досвіду державного регулювання страхування ризиків будівельної діяльності визначено можливості його застосування в Україні.

Ключові слова: галузь будівництва; будівельна діяльність; державне управління; державне регулювання; державне регулювання будівельної галузі; механізми державного управління в будівельній галузі; механізми страхування

The implementation of the international experience of regulation of construction risk insurance

V.L. Melko²

The article is devoted to the study of the international experience of insurance risks' administration in construction industry and the possibility of its use in Ukraine. It has been underlined in the article that the pace of growth of construction industry depends on socio-economic development of social production in general, which leads to the need to create favorable conditions for the construction business. In this regard, as it has been stated in the article and knowing about the critical importance of the construction industry in the national economy, it is necessary to develop and engage appropriate governmental mechanisms of regulation of construction risks insurance. It is important to study and to analyze the best European practices in this sphere. The essence and principles of insurance of construction risks in the USA (specific feature of the USA insurance market is the lack of a unified system of governmental insurance), the UK (special authority of insurance regulation in the Department of Trade and Industry has very extensive powers on organization and control as well as it influences greatly activities of insurance companies), Germany (insurance market is divided between the two systems – governmental insurance

¹ Аспірант; Чернігівський національний технологічний університет, 14027, Чернігів, вул. Шевченка, 95

² Postgraduate; Chernihiv national university of technology, 95, Shevchenko Str., Chernihiv, 14027, Ukraine

³ Аспірант; Чернігівський національний технологічний університет, 14027, Чернігів, вул. Шевченка, 95
E-mail: blusky@centrum.sk

and private insurance companies), Japan (insurance is carried out by private insurance companies, governmental organizations and cooperatives), Poland (feature of the Polish insurance market is the powerful consolidation of its structure), the Russian Federation (insurance is comprehensive and is based on specific insurance rules that allow providing insurance protection on conditions «with responsibility from all risks») and other countries have been studied in the article. The analysis of the international experience of risk insurance administration in construction area has allowed making the conclusion that insurance risk, which is connected with construction activities, extends to complex and expensive production technologies. Creation and use of such technologies is associated with the risk of accidents that cause the significant damage to their owners in developed countries. Such insurance of construction risks is especially developed in the USA, the UK and several other European countries. Some types of insurance that have their own features have been pointed out, such as: construction and installation insurance, including liability insurance to third parties in the construction and installation works; cars insurance from accidents; electronic equipment insurance; insurance of mobile equipment, including drilling; security engineering structures insurance (piers, dams, etc.)

In general, governmental regulation of insurance activity in construction area is implemented in such forms as: the formation of the legal framework, the implementation of insurance supervision and control, the registration and licensing of the insurance. The regulation of the insurance sector is diverse in its nature. Processes of the regulation of the insurance business have to consider a number of diverse interests of both insurers and insurance holders. The effectiveness of the regulation depends on the fullness of consideration of long-term market factors.

Keywords: insurance; insurance market; insurance of construction risks; insurance of construction works; state regulation of insurance; foreign experience of construction risk insurance

Имплементации международного опыта государственного регулирования страхования рисков строительной деятельности в Украине

В.Л. Мелко³

Раскрыты основные приоритеты развития отрасли строительства; очерчены отличительные черты, присущие процессу строительной деятельности. Доказано, что одним из решающих факторов влияния на строительную отрасль является эффективность государственного регулирования. На основе анализа состояния строительной отрасли в Украине выделены задачи, механизмы и проблемы государственного регулирования в сфере строительства. Определены первоочередные задачи, стоящие перед органами государственного управления в сфере строительства: упрощение и усовершенствование административных процедур выдачи разрешительной документации; усиление контроля за соблюдением строительных и экологических норм; расширение возможностей для государственно-частного партнерства в процессе строительства важных социально-экономических объектов; расширение сферы применения финансово-кредитных механизмов обеспечения строительства и управления объектами недвижимости; активное применение механизмов страхования для обеспечения защиты от рисков, которые присущи области строительства. Охарактеризованы нормативно-правовые акты, регулирующие отношения в сфере строительной деятельности. Отмечается, что строительная сфера подчинена разнообразным природным, технологическим, организационно-управленческим факторам, которые вызывают опасность появления различных рисков у всех участников строительной деятельности. Предлагается отнести страхование строительных рисков к обязательным видам страхования. На основе анализа международного опыта государственного регулирования страхования рисков строительной деятельности определены возможности его применения в Украине.

Ключевые слова: отрасль строительства; строительная деятельность; государственное управление; государственное регулирование; государственное регулирование строительной отрасли; механизмы государственного управления в строительной отрасли; механизмы страхования

Peer-reviewed, approved and placed: 12.10.2016

Постановка проблеми. Галузь будівництва є однією із найважливіших системоутворюючих галузей економіки, що забезпечує економічне зростання та є основою і стимулом розвитку суміжних виробництв. Також розвиток будівництва забезпечує зайнятість населення. Зокрема, на одне робоче

місце у сфері будівництва створюється п'ять-шість вакансій у суміжних галузях економіки. У свою чергу, сфера будівництва є важливою складовою матеріальної бази модернізації та структурної перебудови економіки, забезпечуючи у т.ч. розширене відтворення та оновлення основних засобів виробництва. Від темпів

зростання галузі будівництва залежить соціально-економічний розвиток суспільного виробництва загалом, що зумовлює необхідність створення сприятливих умов для будівельного бізнесу. З огляду на виняткову важливість галузі будівництва для національної економіки необхідно задіяти відповідні державні механізми регулювання страхування будівельних ризиків. Необхідність пошуків науково обґрунтованих шляхів розвитку державного регулювання страхової діяльності в будівництві підтверджує актуальність та своєчасність даного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання функціонування та регулювання сфери будівництва, а також страхової діяльності присвячено численні наукові роботи. Суттєвий вклад у дослідження проблематики галузі будівництва внесли вітчизняні вчені А. Воробйов, О. Козич, Л. Шутенко та інші. Поряд із значним доробком вітчизняних дослідників проведення наукових пошуків для розв'язання проблем страхового захисту від ризиків, притаманних галузі будівництва, лишається актуальним. Однією з передумов визначення шляхів розвитку сфери державного регулювання страхування ризиків будівельної діяльності в Україні є аналіз зарубіжного досвіду з метою визначення тих практик, які доцільно застосувати в Україні.

Мета дослідження. Дослідження зарубіжного досвіду страхування у сфері будівництва та розроблення рекомендацій щодо можливості його застосування в Україні.

Відтак, перш за все, слід розглянути специфічні риси державного регулювання страхових ризиків будівельної діяльності в різних країнах. Насамперед, цікавим буде досвід страхування ризиків у галузі будівництва в США, де страховий ринок є одним із найбільш розвинутих, а страхові компанії є одними з провідних інституційних інвесторів. США належать до країн з високорозвинутою страховою системою – раніше вони контролювали більше половини світового страхового ринку. Зараз на систему страхування США припадає трохи більше чверті глобального ринку страхових послуг. Система страхування в США представлена як страховиками, так і численними посередниками. Поліси страхування в США оформляються через брокерів або страхових агентів. В Америці діє кілька сотень тисяч подібних посередників [1].

У США відсутній федеральний закон про страхування. В країні немає єдиного федерального органу, який би здійснював нагляд за страховою діяльністю [2]. Специфічною особливістю американського страхового ринку є відсутність єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків [3]. Координуючим федеральним органом виступає Національна асоціація страхових комісарів (НАСК), до якої в свою чергу входять глави регіональних страхових органів. НАСК розробляє стандарти, які теоретично можуть змінюватися на місцевому рівні, бо носять рекомендаційний характер.

У США досить розвинуто страхування у сфері будівельної діяльності. Страхуються всі етапи будівельної діяльності, зокрема деякі об'єкти страхуються у розмірі до 110% від вартості.

Зокрема, американська практика страхування будівельних ризиків передбачає такі види страхування [4]: страхування ризику випадкової загибелі або випадкового пошкодження об'єкта будівництва, який до приймання цього об'єкта замовником несе підрядчик, в тому числі і в результаті стихійних лих, що, як правило, окремо зазначається в договорі; страхування ризику відповідальності за заподіяння шкоди життю, здоров'ю або майну третіх осіб та навколишньому середовищу при проведенні будівельних робіт; страхування здоров'я і життя співробітників на об'єкті, страховим випадком визнається отримання травми або професійного захворювання, а також смерть працівника будівництва і передбачає виплату компенсації на оплату медичних рахунків, частини втраченого заробітку, на проходження професійної реабілітації та виплат в разі смерті; страхування відповідальності, яка може наступити в разі заподіяння шкоди внаслідок недоліків робіт, які впливають на об'єкт капітального будівництва (включаючи його споживчі властивості), а саме: інженерно-пошукових, архітектурних, проектних, геологорозвідувальних, пусконаладжувальних та інших робіт; страхування від ризиків пошкодження або випадкового знищення будівельного обладнання та

автотранспорту; страхування ризику заподіяння шкоди майну підрядчика з вини третіх осіб, наприклад крадіжка або пошкодження будівельних матеріалів, обладнання, автотранспорту тощо.

Також слід відзначити, що в американській практиці страхування ризиків при проведенні будівельних робіт сума витрат на страху премію визначається залежно від видів ризиків, які визнаються страховим випадком для цілей укладеного договору страхування, страхової суми, ставки страхового тарифу і поправкових коефіцієнтів, а також розміру франшизи. В США для визначення суми обґрунтованих (граничних) витрат на страхування об'єктів капітального будівництва враховуються такі чинники [4]: статистична або експертна оцінка ступеня ризику настання страхового випадку; типи і можливі комбінації страхових випадків, передбачених договором; передбачена договором страхування величина (використовується тільки при статистичному способі розрахунку) невідшкодовуваних страховиком збитку при настанні страхового випадку; величина страхової суми і періодичність її виплати.

У Польщі страхування у сфері будівництва займає до 40 % портфелів страховиків. Загалом початком відліку формування польського страхового ринку можна вважати прийняття Сеймом закону «Про страхування» в 1990 році. У 1995 році в цей закон були внесені поправки для узгодження з положеннями, які діють на території Європейського Союзу. А в 2004 році в дію вступив новий закон, який завершив приведення національної страхової структури у відповідність з системою Євросоюзу.

Стосовно страхування ризиків будівельної діяльності, то питання страхування навіть значаються у договорах підряду [5]. Зокрема, підрядчик зобов'язується придбати в раніше підтвердженій Замовником відомій страховій компанії поліс цивільної відповідальності від шкоди, заподіяної неправильним або несумісним з Договором виконанням робіт. Встановлюється ліміт на одну або всі події в розмірі 1 000 000 злотих. Страхування відповідно до вищевказаної суми буде включати в себе тільки ризики, пов'язані з виконанням робіт за договором. Підрядчик надає замовнику копію страхового поліса, а також докази сплати страхових внесків. Страхування має покрива-

ти період з дати передачі будівельного майданчика Підрядчику і діє до закінчення терміну гарантії.

Підрядчик страхує за власний рахунок: своїх працівників при виконанні Угоди від нещасних випадків (NW); своє майно, що знаходиться на Території Будівництва, в тому числі власні будівельні машини та транспортні засоби.

У свою чергу, підрядчик зобов'язаний підтримувати необхідні страхові поліси протягом усього терміну дії договору на будівництво і надати Замовнику оригінали або завірених копій необхідних страхових полісів разом з підтвердженням сплати належних страхових внесків за його запитом.

Будівельники не можуть змінювати умов договорів страхування без згоди Замовника. Підрядчик гарантує, що договір страхування виключає можливість застосування ст. 828 ГК, якщо винуватцем шкоди є Замовник, його співробітники, агенти, консультанти або представники. У разі пошкодження майна або третіх осіб, за які відповідає Підрядчик, Замовник може притримати все або частину винагороди підрядчика, в розмірі суми, що відповідає вартості збитку, до з'ясування обставин, шкоди і виплати компенсації по страхуванню.

Загалом структура польського страхового ринку сильно консолідована. Більш ніж 65% ринку належить п'ятьом страховим компаніям. Подібна консолідація відбувається, в основному, через те, що найбільша компанія PZU (колишній Держстрах) володіє 39% страхування життя та 47% ризикових страхових полісів. Але поступово частка цієї компанії в загальному ринку страхування зменшується. Збільшується в страховому ринку і частка іноземного, в основному німецького, капіталу. Зростання страхового ринку Польщі протягом 10 років випереджає зростання польської економіки, нарощуючи щорічно по 10%. При цьому перспективи зростання залишаються такими ж високими [6].

Страхування в Німеччині відрізняється низкою особливостей. Так, більша половина ринку (51%) учасників зайнята майновим страхуванням. Ринок страхування в Німеччині розподілений між двома системами – державного страхування і приватними страховими компаніями. Причому обов'язковим для всіх найманих робітників є соціальне стра-

хування. Але це в разі, якщо вони не застраховані в секторі приватних послуг. Цей сектор послуг надано акціонерним товариствам. Вони, в свою чергу, можуть належати і державі. Крім того, страховики не можуть займатися будь-якою іншою діяльністю [7].

У Німеччині існує державний страховий нагляд, який здійснює контроль за іноземними і національними страховими компаніями, що діють на страховому ринку Німеччини. Основний принцип, яким керується державний нагляд, це – здійснення захисту прав та інтересів застрахованих. Крім того, за частиною перестраховування Німеччини немає рівних. Саме в цій країні знаходиться найбільше перестраховальне товариство, яке розташовується в Мюнхені – Munich Re. Товариство спеціалізується в захисті застрахованого майна, а так само надає допомогу в страхуванні.

Загалом ринок розділили між собою більше тридцяти страхових груп. Серед найбільших – «Альянс», яка належить до десяти найвпливовіших страхових угруповань світу. Крім того, можна також виділити товариство «Колонія» і фірму «Герлінг». Серед компаній, що займаються перестраховуванням, існує не більше п'яти підприємств, які контролюють понад сімдесят п'яти відсотків загального збору. Крім того, за останні роки характерною особливістю німецьких компаній є інтернаціоналізація їх діяльності. Про це говорить той факт, що страхові компанії Німеччини розповсюдили свою діяльність на ринках більш ніж сімнадцяти країн світу [7].

Стосовно страхування ризиків будівельної діяльності у Німеччині застосовуються такі види страхування [8]:

Страхування цивільної відповідальності забудовника (Bauherren-Haftpflichtversicherung). При будівництві будинку ймовірність нещасних випадків на порядок вище, ніж у звичайному житті. Bauherren-Haftpflichtversicherung дає страховий захист не тільки забудовнику. Одночасно з ним застраховані всі, хто в момент настання страхового випадку знаходиться на будівельному майданчику. Їм теж не доведеться самотійно відповідати за збитки, завдані третій особі. Треба врахувати і ще одну обставину – якщо будфірма належить до професійного товариства (Berufsgenossenschaft), то її робітники і службовці вже застраховані від нещасного випадку на будмайданчику. У цьому ви-

падку поліс Bauherren-Haftpflichtversicherung може коштувати дешевше, адже частина страхового захисту вже є, і її не треба дублювати ще одним договором.

Страхування від вогню (Brandversicherung oder Feuerversicherung). На будмайданчику вогонь може виникнути як через випадкові, так і навмисні причини. Крім загрози для життя і здоров'я людей, вогонь може знищити значну частину будівництва або навіть все будівництво загалом, а також поширитися на сусідні ділянки. Страхування від вогню в більшості договорів на забудову є обов'язковим для забудовника та/або будфірми.

Страхування будівлі (Gebäudeversicherung) необхідне на етапі завершення. Цей вид страхового поліса захищає вже готовий будинок від пожежі, вандалізму та інших випадків, які можуть завдати будівлі істотний або остаточний збиток. Попередня страховка - страхування від вогню – захищала від вогню в процесі йде будівництва і поширювалася саме на період, коли будівництво ще йде. Але коли будинок вже зведений і будівництво на ділянці повністю закінчено, потрібен окремий страховий поліс, по-перше, розрахований на певний етап будівництва, а по-друге, володіє більш широким страховим захистом.

Гарантійне страхування будівництва (Baugarantieversicherung oder Bauleistungsversicherung) – цей вид страхування не може бути укладений самим забудовником. Тільки будівельна компанія може укласти договір гарантійного страхування будівництва, без якого не слід, напевно, укладати договір з такою будівельною компанією для уникнення ризиків. Будівельник зобов'язаний пред'явити забудовнику договір гарантійного страхування будівництва на його першу вимогу. Цей договір страхування дає страховий захист будівельнику на випадок банкрутства фірми (Firmenpleite). Договір гарантійного страхування будівництва підтверджує певний ступінь надійності будівельної компанії і дає забудовникові гарантію, що при банкрутстві фірми його збитки будуть відшкодовані страховою компанією. Настання страхового випадку за цим договором тягне за собою досить великі виплати з боку страховиків, тому експерти страхової компанії ретельно перевіряють надійність будівельної фірми: її репутацію, якість робіт, кадровий склад тощо. Ризикове страхування життя

(Risiko- Lebensversicherung) обов'язково для забудовника в тому сенсі, що цей вид страхового поліса вимагають від нього кредитні організації, в яких він бере гроші на будівництво. Ризикове страхування життя для забудовників має три різновиди. Перша - страхування зі страховою сумою, яка залишається постійною (Risiko- Lebensversicherung mit konstanter Versicherungssumme). Внески при цьому варіанті однакові на весь час дії страхового поліса. Але з кожним роком борг, природно, зменшується, а оскільки страхова сума постійна, то виникає різниця між залишком боргу і страховою сумою, яка поступово починає цей залишок перевищувати. Ця різниця може послужити одним з джерел фінансування.

Другий різновид – страхування зі страховою сумою, яка зменшується відповідно до зменшення боргу за взятими на будівництво кредитами (Risiko- Lebensversicherung mit fallender Versicherungssumme). Щоб визначити, як саме буде зменшуватися страхова сума, треба порівняти її з планом повернення кредиту. Це необхідно зробити перед укладенням страхового договору.

Третій різновид – страхування зі страховою сумою, яка зменшується лінійно, тобто рівними частками щорічно (Risiko- Lebensversicherung mit linear fallender Versicherungssumme). У свою чергу, банки і будівельно-ощадні каси можуть вимагати від забудовника дорожчу страховку – капітального страхування життя (Kapital- Lebensversicherung). Капітальне страхування життя не тільки страхує від нещасного випадку, а й приводить до накопичення капіталу.

На страховому ринку Великобританії спеціальний орган страхового нагляду в складі Департаменту торгівлі та промисловості має досить широкі повноваження щодо організації та контролю, а також втручання в діяльність страхових компаній. При встановленні фактів порушення правил страхування до страхової компанії застосовуються карні санкції аж до закриття [3].

Страхова справа у Великобританії має два головних напрямки: довгострокове страхування життя (контракти можуть укладатися на багато років); загальне страхування (в тому числі страхування від нещасних випадків і короткострокове страхування життя: контракти укладаються на термін не більше одно-

го року). Страхування ризиків при проведенні будівельно-монтажних робіт (страхування підрядчиків «від усіх ризиків») було вперше проведено в Великій Британії на початку XX століття при будівництві Ламбетського моста через Темзу. Однак цей вид страхування отримав свій розвиток в основному після Другої світової війни. Таке швидке поширення відбулося внаслідок грандіозних планів відновлення, що настали після припинення військових дій, коли прискорилося будівництво шкіл, лікарень, житлових будинків і електростанцій, а потреба в більш досконалих комунікаціях привела до масового будівництва нових мостів, автомагістралей, виадуків.

На сьогодні експертами відзначається, що загальний обсяг будівництва у Великобританії, за прогнозами, збільшиться з £ 5.2tn у 2014 році до £ 9.3tn у 2025. У Великобританії будівельний сектор вносить майже £ 90 млрд в економіку Великобританії та сприяє зайнятості 2,9 млн. працівників; це прирівнюється до 6,7% від усієї робочої сили Великобританії. Всі будівельні та монтажні роботи містять цілу низку ризиків, що зумовлює важливість страхового захисту, що охоплює будівельну галузь і має цілий ряд стратегій, доступних для зниження ризиків [9].

Страхування ризиків будівельної діяльності у Великобританії охоплює всі аспекти будівництва: від початку укладання договору з підрядчиками до завершення будівництва та введення об'єкта в експлуатацію. Страхуванню підлягають: відповідальність перед третіми особами; затримки у строках запуску та/або завершення будівництва (введення в експлуатацію); страхування будівельної техніки, машин та устаткування; страхування усіх видів власності, що відноситься до процесу будівництва; страхування руху машин (охоплює час навантаження, розвантаження тощо); страхування ризиків дефектів будівництва та інше.

Спираючись на великий досвід у будівельному секторі, страхові компанії Великобританії в змозі забезпечити будь-які страхові продукти для задоволення потреб будівельників та страхування від будь-яких ризиків будівельної діяльності. Широко розповсюджена практика проведення експертизи будівельних проектів з метою оцінки ризиків і формування страхових тарифів. Також слід відзначити, що страхові компанії Великобританії, які

спеціалізуються на страхуванні будівельних ризиків, надають послуги по всій Європі та інших регіонах світу.

В Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. При цьому, приватні компанії і державні організації зайняті пошуком прибуткових сфер для вкладання коштів, в які розміщуються нагромаджені від страхових внесків кошти. Вони діють на національному і міжнародному рівнях, їхня мета – зростання власних доходів, тому вони страхують тільки надійних партнерів. Кооперативні ж організації взаємного страхування зорієнтовані не на збільшення власного прибутку, а на задоволення потреб членів кооперативу. Ці організації приймають всіх фермерів без винятку, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлених контрактом випадках. Кооперативне страхування контролюється всіма членами кооперативу і тому розвивається раціонально. Малі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентні позиції на національному ринку страхування [3].

Страхування ризиків будівельної діяльності досить розвинене в Японії. Зокрема, практика страхування будівельних ризиків в Японії передбачає наступні види страхових послуг, а саме: страхування будівельного підприємства від усіх видів ризиків; страхування всіх монтажних ризиків; страхування будівельних машин та устаткування; страхування промислових машин і технологічного обладнання від дефектів та поломок; страхування електронного обладнання; страхування збитків від «замороження» будівництва; страхування завершених об'єктів цивільного будівництва; страхування ризику втрати прибутку в результаті поломок промислових машин і технологічного обладнання при будівництві.

Цікавим є дослідження досвіду функціонування та державного регулювання страхування у сфері будівництва в Російській Федерації з огляду на схожі з Україною соціально-економічні умови. Так, попит на послуги зі страхування будівельних ризиків у Росії неухильно зростає, проте на даний момент повноцінне страхове покриття мають не більше 8% всіх будівельних і монтажних робіт, що ведуться в Росії. Сприйняття важливості страхування будівельно-монтажних робіт клієнта-

ми змінюється досить повільно. Для багатьох з них це до сих пір свого роду «примус», і тільки одиниці розуміють корисність страхування і прагнуть до більш широкого і відповідного їх інтересам страхового покриття. Клієнти усвідомлюють, що страхування дозволяє економити фінансові кошти за рахунок відмови від створення резервних фондів на випадок виникнення збитків, і це дає можливість підрядчику використовувати ці кошти в якості оборотного капіталу. Замовник у договорі підяду в більшості випадків примусово вимагає страхувати роботи, що виконуються підрядчиком, включаючи громадянську відповідальність за нанесення шкоди життю, здоров'ю та майну третіх осіб [10].

Страхування будівельно-монтажних ризиків в Росії є добровільним і регламентується окремими статтями Цивільного Кодексу РФ [11] і Законом РФ «Про організацію страхової справи» [12]. Даний вид страхування є комплексним і здійснюється на базі спеціальних правил страхування, що дозволяють надавати страховий захист на умовах «з відповідальністю від всіх ризиків». Крім ризиків загибелі або пошкодження об'єкта, що будується (виконаних будівельно-монтажних робіт), покриваються також загибель або пошкодження устаткування, що монтується, матеріалів і конструкцій на будівельному майданчику, будівельної техніки, машин і механізмів. Страхується навіть ризик виникнення відповідальності з відшкодування шкоди життю/здоров'ю та/або майну третіх осіб, заподіяної в ході виконання будівельно-монтажних робіт.

Страхові тарифи визначаються страховиком на підставі методики, яка враховує вид об'єкта, що будується, його технічної складності, природно-кліматичних та організаційно-технічних умов будівництва.

Як страхувальник, може виступати особа, яка має інтерес у збереженні застрахованого майна (ст.930 ЦК РФ) [11], в тому числі і замовник. Якщо ж у договір включається вигодонабувач, який має страховий інтерес, то страхувальником може бути будь-яка особа. Стаття 742 ЦК РФ передбачає, що в договорі підяду може бути передбачений обов'язок підрядчика застрахувати всі ризики.

Багато будівельних компаній РФ набули досвіду успішної співпраці зі страховими організаціями та отримали компенсації зазнаних збитків на застрахованих об'єктах.

А ніщо так не сприяє співпраці зі страховиком, як позитивний досвід врегулювання збитків. Страхування будівельно-монтажних робіт в Росії розвивається в руслі міжнародного досвіду. Страховими компаніями все частіше практикується не тільки страхування об'єкта, а й робота із зниження ризику виникнення аварійної ситуації – постійний технічний нагляд за будівельним процесом, а також впровадження комплексних програм заходів щодо мінімізації ризиків пошкодження і загибелі майна в процесі будівництва, запобігання позаштатних і аварійних ситуацій. Іншими словами – здійснюється забезпечення безперервної роботи превентивного характеру щодо зменшення ризику і збільшення безпеки на будівельному майданчику. Наприклад, середня російська компанія може спрямувати близько 3 мільйонів рублів на різні превентивні заходи в будівництві, склад і порядок проведення яких були попередньо узгоджені зі страховальником.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що світова практика страхування ризиків будівельної діяльності має широке розповсюдження як у розвинених країнах, так і в країнах, які розвиваються. У найбільш розвинених країнах світу страхове забезпечення будівельних ризиків давно стало нормою. Страхується все – починаючи з проектних та пошукових робіт, техніки, матеріалів і закінчуючи гарантійними зобов'язаннями по вже запущеній в експлуатацію будівлі та страхування відповідальності перед третіми особами.

Розвиненим є і механізм державного регулювання страхування у будівельній сфері. Зазначимо, що світова практика виробила два принципових підходи до державного регулювання ринку страхових послуг: континентальної і англо-американської системи права. Система континентального права (романо-германська або кодифікована, чинна в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, Японії та інших країнах) заснована на суворій законодавчій регламентації діяльності суб'єктів ринку, при цьому основними джерелами права є закони та кодекси. В рамках континентальної системи права діє модель жорсткого регулювання страхової справи (континентальна модель), що характеризується детальною регламентацією всіх сторін діяльності страховиків і систематичним контролем за дотриманням за-

конодавства при проведенні страхових операцій. Для континентальної моделі регулювання страхування, особливо для ранніх етапів її розвитку, були характерні такі форми регулювання, як утвердження органами страхового нагляду страхових тарифів або встановлення границь коливання тарифів, затвердження змісту типових форм договорів страхування, перевірка виконання бізнес-планів, нагляд за поточними операціями, регулярні перевірки страхових компаній тощо [13].

В англо-американській системі права (системі загального або прецедентного права, що діє в США, Великобританії, Австралії, Канаді та інших країнах) закон не є єдиним переважним джерелом права, поряд з ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Більшість сторін господарського життя не кодифіковано. Законодавство визначає найбільш загальні умови, правові рамки економічної діяльності, без детальної регламентації. В рамках даної правової системи будеться ліберальна модель регулювання страхування, в якій основна увага приділяється контролю фінансового стану компаній на основі вивчення їх звітності; відсутня жорстка регламентація страхових операцій, затвердження страхових тарифів тощо.

Ліберальна модель має два різновиди – децентралізовану і централізовану. Розходження в ступені централізації державного регулювання страхування обумовлені принципами державного устрою країни (федеративний чи унітарна держава). Децентралізована модель державного регулювання (США) відповідає принципам економічного федералізму. Кожен штат має власну, автономну страхову систему і, відповідно, власний орган страхового нагляду, що встановлює нормативи страхової діяльності в штаті і контролюючу звітність функціонуючих у штаті страховиків. Єдиного органу страхового нагляду немає. На федеральному рівні регулюються лише окремі ділянки роботи страхових компаній, основні ж регулюючі дії здійснюються органами страхового нагляду в штатах. Велика частина нормативів і вимог до страховиків не уніфікована. Децентралізоване регулювання призводить до того, що в різних штатах страховики поставлені в абсолютно різні за деякими позиціями умови.

Централізована модель (Великобританія) характеризується єдністю системи регулюван-

ня. У британській системі діє єдиний орган страхового нагляду. Всі страховики в країні підкоряються загальним правилам і нормативам. Така система зручніше як для цілей державного регулювання страхування, так і для самої страхової діяльності [13].

Британська модель зовні здається найбільш ліберальною по відношенню до страховиків. Важливе значення в ній, поряд з державним регулюванням, мають механізми саморегулювання. Саме тому при аналізі британської моделі не слід забувати про те, що в рамках даної моделі багато регулюючих функцій передано державою саморегульованим організаціям, а не виключені взагалі. Операції зі страхування, як і в континентальній моделі, підлягають ліцензуванню, але нагляд за діяльністю страховиків з боку державних органів порівняно слабкий і відноситься переважно до контролю фінансового стану страховиків. З огляду на вищевикладене та зважаючи на те, що одночасно з розвитком будівельних технологій зростає і складність завдань, що стоять при зведенні сучасних споруд, можна дійти висновку про доцільність застосування досвіду розвинених країн стосовно страхування будівельних ризиків. Доцільним є страхування будівельних і монтажних ризиків за принципом «від будь-яких ризиків», що забезпечуватиме максимально широкий захист від непередбачених подій у процесі здійснення будівництва, реконструкції, ремонту будівель, споруд, інженерних мереж та технологічного обладнання. За договором страхування може бути

застраховано: майно, призначене для проведення будівельно-монтажних робіт і знаходиться на будівельному майданчику, зокрема: продукція будівельно-монтажних робіт; будівельні, транспортні засоби та механізми, а також обладнання для здійснення будівельно-монтажних робіт; тимчасові будівлі, споруди та обладнання будівельного майданчика; будівлі і споруди, що підлягають реконструкції та капітальному ремонту; монтаж будь-якого технологічного обладнання, прокладку інженерних комунікацій; відповідальність за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам у процесі будівельно-монтажних робіт. Страхове покриття за принципом «від усіх ризиків» може забезпечити захист не тільки від класичних небезпек, таких як пожежа, стихійні лиха, наступ цивільної відповідальності перед третіми особами тощо, а й від суто специфічних ризиків, таких як: помилка проектувальника; використання дефектних матеріалів; недбалість персоналу; вплив електричного струму; розрив тросів, строп, ланцюгів, іншого допоміжного обладнання для введення будівельно-монтажних робіт.

Наголосимо, що страхування будівельно-монтажних ризиків дозволяє будівельній організації зняти з себе тягар можливих додаткових витрат, не тільки здатні істотно вплинути на рентабельність проекту, але й зірвати всі терміни будівництва. Замовник же перестає бути заручником фінансової спроможності підрядчика і отримує ефективного контролера будівельного процесу в особі інженерів, наданих страховою компанією.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Система страхування в США. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://financial-crisis.ru>
2. Фурман В. Особливості формування страхових ринків країн з перехідною економікою / В. Фурман // Економіст. – 2008. – № 8. – С.74-76.
3. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн / М. Мних // Економіка, фінанси, право. – 2002. – № 5. – С.38-39.
4. Практика определения расходов на страхование объектов капитального строительства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rustradeusa.org>
5. Договор подряда в Польше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stroypomosh.com.ua>
6. Страхование в Польше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polshi.net.ru>
7. Страхование в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brd.su>
8. Страхование строительства в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investa24.com>
9. Construction insurance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hsbeil.com
10. Страхование строительных рисков в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.strahyi.ru/material/strahovanie-stroitelnyh-riskov-rossiya>
11. Гражданский кодекс РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.garant.ru/10164072/>
12. Об организации страхового дела в Российской Федерации. — Закон РФ от 27 ноября 1992 г. N 4015-I (с изменениями и дополнениями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.garant.ru>
13. Государственное регулирование страхования в зарубежных странах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insuranceconsulting.ru>

REFERENCES:

1. Systema strakhovaniya v SShA [Insurance system in the US]. Access mode: <http://financial-crisis.ru> (in Russian)
2. Furman, V., 2008. Furman V. Osoblyvosti formuvannja strahovyh rynkiv kraj`n z perehidnoju ekonomikoju [Peculiarities of insurance market formation in transit economy countries]. Ekonomist 8, 74-76 (in Ukrainian).
3. Mnyh, M., 2002. Dosvid funkcionuvannja strahovyh rynkiv zarubizhnyh kraj`n [Experience of insurance market functioning in foreign countries]. Ekonomika, finansy, pravo 5, 38-39 (in Ukrainian).
4. Praktyka opredelenija rashodov na strahovanye ob`ektov kapital`nogo strojtel`stva [Practice of costs determination on insurance of capital construction object]. Access mode: <http://rustradeusa.org> (in Russian)
5. Dogovor podryada v Polshe [Contractor agreement in Poland]. Access mode: <http://www.stroypomosh.com.ua> (in Russian)
6. Strakhovaniye v Polshe [Insurance in Poland]. Access mode: <http://polshi.net.ru> (in Russian)
7. Strakhovaniye v Germaniyi [Insurance in Germany]. Access mode: <http://brd.su> (in Russian)
8. Strakhovaniye stroitelstva v Germaniyi [Insurance of construction in Germany]. Access mode: <http://www.investa24.com> (in Russian)
9. Construction insurance. Access mode: www.hsbeil.com (in Russian)
10. Strahovanie stroitel`nyh riskov v Rossii [Insurance of construction risks in Russia]. Access mode: <http://www.strahyi.ru/material/strahovanie-stroitelnyh-riskov-rossiya> (in Russian)
11. Grazhdanskij kodeks RF [Civil Code of RF]. Access mode: <http://base.garant.ru/10164072/> (in Russian)
12. Ob organizacii strahovogo dela v Rossijskoj Federacii - Zakon RF ot 27 noyabrya 1992 g. N 4015-I (s izmeneniyami i dopolneniyami) [On insurance arrangement in Russian Federation. RF Law on 27th of November 1992 with changes and additions]. Access mode: <http://base.garant.ru> (in Russian)
13. Gosudarstvennoe regulirovanie strahovanija v zarubezhnyh stranah [State insurance regulation in foreign countries]. Access mode: <http://www.insuranceconsulting.ru>